

Valami az „új magyar“ lyrá-ról.

— Részlet a szerző most készülő tanulmányából. —

A ki a legújabb kor szellemi áramlatainak küzdelmét, s azok hatását a társadalmi élet mindenféle vonatkozásaiban figyelemmel kíséri, annak figyelmét nem kerülhette el, hogy emez áramlatok között egy, különös erővel igyekszik diadalmaskodni a többi fölött. Ennek az áramlatnak célja pedig: az ember szellemi-, erkölcsi- és egyéni szabadságának szertelenül tág értelmezése és kifejlesztése.

Ennek a szellemnek rohamos, szinte erőszakos hódítását igen sok vonalon lehet észlelni a társadalmi életben. Hogy mennyiben fog ez hasznára válni a folyton változó, haladó, fejlődő társadalomnak, ezuttal nem képezi kérdés tárgyát. Tagadhatatlan, hogy ezek az áramlatok egy bizonyos fejlődési irányt akarnak megjelölni. Ámde nem szabad feledni, hogy fejlődni nemcsak előre lehet, mert ha így volna, akkor nem tudnánk visszafejlődésről. Ez a kifejezés magában abszurdum, de mégis födi a fogalmat. De még tovább: nemcsak helyes irányu fejlődés van. Van fejlődés, amely a fejlődés összes feltételeit magában foglalja, de egészen helytelen, torz, félreértelmezett irányban halad. S azért, mihelyest ennek felismerése félreértést kizáróan megállapítást nyert, ez a fejlődés nem apellálhat létjogosultságra a társadalomban, melynek élete tulajdonképpen nem egyéb — s itt természetesen nem romlott társadalmi életet értek, — mint a helyesnek talált és befogadott szellemi áramlatok feldolgozása és hasznosítása.

Nyilvánvaló, hogy emez újon keletkező áramlatokkal szemben az irodalom és művészetek sem maradhatnak érzéketlenek. S különösen nem az irodalom, mely különben is állandó hullámozás alatt áll. De annak az átalakulásnak, melyet a magyar irodalomban keletkező egy új irány akar ráerőszakolni a magyar vers-

irodalomra (a szép próza terén ezutánra helyezték kilátásba a forradalmat ennek az iránynak a zászlóvivői), semmiképpen sem lehet nyugodt szemlélője az, a ki a nemzeti jelleget nemcsak a szokásokban, gondolkozásban, hanem és első sorban a nyelvben akarja féltékenyen megőrizni. Ettől az új iránytól pedig ezt várni; merő bolondság. Nem is erre szövetkeztek ennek az iránynak az „előharcosai“, hanem arra, hogy felülmulják egyik a mászt abban, hogy ki-ki mekkora nekilendüléssel képes agyon fojtogatni a magyar lyra szerencsétlen műzsáját. Ez az igyekezet pedig — szerintök — elég jogcímet ad ahhoz, hogy egyszerűen „az új magyar lyra“ néven nevezzék tulbecsült fantáziájuk sokszor gyötrelmes erőlködéseit.

Úgy vélem, úgy érzem tehát, hogy nem igazi néven neveztek a gyermeket. Én ugyanis nem tartok azokkal az urakkal, a kik minden ok nélkül ráfogták erre az irányzatra, hogy az új magyar lyra. Mert ez az irány sem nem új, sem nem magyar, sem nem lyra. De hát vegyük egyenként. Ez az irány nem új. Édes Istenem, ezek az urak azt gondolják, hogy csak ők tudnak rossz verset írni. Manapság 40.000 darab poéta rontja a tollat és papírt e hazában, nem is számítva az önképzőkori közlönnyök fiatal óriásait, akik közül legtöbbet csak vakszemen szokott a múzsa csókolni, aminek az lesz az eredménye, hogy csöstül teremnek a megrendítően rossz versek a négy évszakraól, az égi háborúról, no, meg Ö-ről, akinek a haja, keze, a lába a legszebb a világon, hogy a szeméit ne is említsem. Rossz versek mindig voltak, vannak és lesznek, a míg rossz költők lesznek. De még sohasem fordult elő, hogy ráfogták volna valakinek, vagy valakiknek a rossz verseire, hogy azok új irányt nyitottak! Csak éppen ezek az emberek lovagolnak mindenképpen azon, hogy az ő legtöbbnyire rossz verseikkel új csapást vágtak a magyar költészet tágas erdejében, mel nek még nem régen fiatal fíát Vörösmarty, Arany és Petöfi növesztették hatalmas koronájú törzsekké, de a kiknek nevét és érdemeit legkevésbbé respektálja az új „irány“ tarka képzelötehetőségü trubadurja, s kicsinylésének azzal is kifejezést ad, hogy e nagyok neveit kicsi betűvel írja le, hahogy egyáltalában leírja.

De mi is nekik Vörösmarty, Arany, Petöfi? Ósdi bácsik ezek, akiknek mindössze annyi érdemük van, hogy felfedezték, hogy tavasszal nyílik a virág, hogy az ember szive sajjog, ha szerelmes, meg, hogy nagyon szépen csobog a patak. A kik el-

kövezték a „Laurához“, a „Fiamnak“, a „Szeptember végén“ című rossz verseket stb. stb. Ők már lejártak. Ők a Ma emberei voltak, a kik nem tudtak felemelkedni a „nagy meglátásokig“, a hová regulógép nélkül jut fel már minden holnapos óriás, nem ismerték a vörös Életet, nem láttak mindent lilaszínben; akik nem merték ráfogni az ember lelkére, hogy az egy — fekete zongora. Nem új ez az irány, mert az eredetiség, melyet ez irányról a jóhiszemű versolvasó közönségbe beleakarnak beszélni, nem eredetiség, hanem az olvasó felszínességére alapított rafinéria, amely az érdekében elfogyasztott reklámnál fogva kapós is, mert az újszerűség ingerével hat legalább az első percekben. Nem vádolhatnak rövidlátással, elfogultsággal, mert elismerem, hogy ez irány költői között van egy pár, akiknek verseiben megüti a fület egy-egy újszerű hang, lenyűgözi a képzelmet egy-egy merész, de eredeti kép, azonban, amint egyetlen, sőt három, négy fecske nem csinál tavaszt, úgy ezek sem képesek kiforgatni sarkaiból a magyar lyrát egy néhány újszerű hanggal, egy pár szabadabb képpel, amely még mindig nem vindikálhatja magának egy új irány megjelölésének a dicsőségét. Egyáltalában pedig nagy tévedés volna az egész újnak nevezett irányt ebből a néhány jobb versből megítélni. Sőt annyira tévedés volna, hogy mihelyt az új irány túlzásairól kezdünk beszélni, ezeket a jobb verseket nem is számíthatjuk ez irány vers-monstrumai közé. Nem új ez az irány azért sem, mert valahány jóra való gondolat kiizzadt belőle eddig, az mind megtalálható az általa lebecsült magyar költőknél, persze tisztábban, világosabban és érthetőbben. S különösen érthetőbben. Mert olyanok ezek az urak legtöbbször az ő szfinx-szerű verseikben, mint az az ember, aki azt gondolja magáról, hogy kitűnő szónok, de a mikor mond valamit, vagy belesül, vagy nem tudja megértetni, amit mond. Ezek az urak azonban tovább mennek: követelik, hogy megértsük, a mit ők maguk is csak sejtenek s éppen azért irnak meg olyan értelmetlenül. Ne kérkedjen hát ez az irány azzal, hogy új. Nem új bizony, hanem magyartalan és rossz.

Térjünk a másodikra. Ez a költészet nem magyar. És ha valamikor komoly kritika tárgyává fogják tenni (ennyire aligha fogja magát kinőni) ezt a költészetet, legnagyobb hibájául azt tudják be neki, hogy magyartalan. Magyar eget, magyar rónát, magyar televényt és magyar ugart emlegetnek ezek a költők, de nem azért, hogy a magyar olvasó közönséget a magyar föld sze-

retetére tanítsák, hanem azért, hogy lépten-nyomon megalázzák, lekicsinyeljék a magyar földet s benne a magyar fajt. Nagyképű siránkozással kitarják a szívöket, mely reszket, vonaglik és vérzik a magyar földért, miközben trágya izét költik a magyar ugarnak, ráfogják a magyar parasztház levegőjére, hogy az istálló szagú, meddőséggel vádolják a magyar anyákat; azt mondják, hogy a magyar ember ember pipógya báb, őseinek minden ős-erénye híján. S mindezt azért, mert ők nagyon fájlalják a haza sorsát, mert ők azok a „dacos, céda lelkek“, akik a régi pogány magyarság kultuszának felkent papjai. Síratták a magyarságukat, s ezalatt jókat rugnak rajta. Voltak magyar költők, akik ostorozták hibáért a magyart; „rút szibarita váz“-nak mondja nemzete fiait Berzsényi, — de az ostorozás mellett szerették is, féltették is, biztatták is és ami fő, nem nézték le, mint teszik zöngéikben néha ezek az urak.

Hanem aztán nevetséggel határos, mennyire bele vannak bolondulva a — Nyugatba. (Rendesen nagy betűvel írják.) Ez az ő Mekkájuk. Odajárnak, inni a Léthe vizéből, mint közös vályura a gulya s onnan hoznak annyi csodabogarat haza, hogy a magyar jó izlés ugyancsak győzze magát desinficiálni tőlük. Hiszen jó, menjen az ember nyugatra, ha már kevés neki a maga hazája kulturája, igya tele magát mindennel, a miben itthon nincsen része, lásson ott, amit itthon nem láthat, érezzen ott, amit itthon nem érezhet: de be ne rugjon annyira a kultúrától, hogy ki ne józanodjék többé belőle, hogy a mit ír, a hogyan ír, tagadhatatlanul magán viselje annak bélyegét, hogy azt zavaros agygyal — kaccenjammeresen írta. Az ember szinte azt hiszi, hogy ez új irány harcosainak legnagyobb részében nincsen meg a kellő lelki intelligencia arra, hogy a nyugaton szerzett impressziókat letudják szűrni, hogy megtudják finoman érezni, mit lehet, kell s mit nem lehet s nem kell megírni. Itt ri ki a nemzeti érzés hiánya, melyet kutyába se vesznek, a mikor a nyugat kulturájának agyondicsőítésével célzatosan élezzik ki a mi szegénységünket, koldus voltunkat. Ez nem misszió, hanem az idegen deleriumos imádata, nem magyarság, hanem elrugódás a nemzetitől. Elvégre, a mi nyugaton gaz és laboda, azt mi sem tartjuk különlegességnek s annyi értelemmel, kulturával mi is bírunk, hogy a fehér a feketétől megtudjuk különböztetni; még ha a nyugatról importálták is. Nem ostorozni kell a magyart;

hogy okuljon, hanem biztatni és vezetni. Petőfi jól ismerte a magyar jellemet, a mikor a faluvégi kurtakocsmabeli legényekről megírta, hogy a durva szóra még duhajabbak lettek, míg a kérő szóra, hogy: „Szegény édes anyám beteg“ — elszéledtek szép csendesen. Ezek az urak azonban nem ismerik a magyar ugart, magyar eget, magyar földet és nem is szeretik. Mert ha ismernék, más egyebet írnának róla s ha szeretnék, másképpen írnának róla.

Arról sem szabad megfeledkeznünk továbbá, hogy a magyar jó ízlés legkevésbé a költészetben tagadja meg magát. A költészet is alkalmas arra, hogy hirdesse és megmondja az igazságot; vannak kiváltságai is, melyeknél fogva sokszor több szabad neki, mint másnak. De ezt az igazságot oly módon is megmondhatja, ezt a szabadságot oly formában is alkalmazhatja, amely sem az egyéni, sem pedig az úgynevezett irodalmi jóízlés ellen nem követ el merényletet. Már pedig ennek az új iránynak a költői legtöbb esetben oly témákat feszegetnek, olyan tárgyakat énekelnek meg, amelyekhez csak bizonyos, ízlésbeli megátalkodottsággal lehet nyúlni. A magyar ízlés sohasem perverz, s nem is volt az soha. Ez a vonás különben nyugati speciálitás, s a magyar ízlés nem ismerte addig, míg át nem hurcolták onnan. Mert áthurcolták, akár a kolerát az emberek egyik országából a másikba. Nos, ezek a poéták olyan modorban írnak, hogy egy-egy versöket nem mernők megmutatni az édes anyáknak, vagy a hugunknak. Nem mindenik, de legtöbb részük így ír. Kevésnél van meg a kifejezésbeli finomság, hogy ezeknek a sokszor durva és nyers gondolatoknak a csupaszságát a kifejezés finomságával kendőzzék. Sőt legtöbbje egyenesen a csupaszságra utazik. Persze, ők azt mondják erre, hogy új színek, új hangok, új ritmus, új és igaz eredetiség. No, igen: a malackodásban, a jóízlés és finomság megfojtani akarásában, abban valóban ujak. De hát ez még nem az új magyar lyra talán?

Végül: ez az irány nem is lyra. Kissé merésznek látszik az állítás. Igyekszem bizonyítani. A magyar lyra eddig a finom vonatkozások, tisztult érzések virágos kertje volt, s természetesen, az ma is. Jöttek azonban ezek az új költők és kezdtek értelmetlen és lehetetlen hangon énekelni. Hogy mi köze a lyrának ahhoz, hogy éjszaka a tehén is fekete, hogy valaki úgy csókol, mint egy Isten, hogy a költő szeretne az ideálja lelkével hálni (ezek

szó szerint megtalálhatók verseikben), ezt nem tudom megérteni. Nem tudom, hogy egyáltalában, hogy kerül a magyar lyra abba a kellemetlen helyzetbe, hogy kénytelen legyen olyan epizódokról zengeni, melyeket a legvaskosabb elfogultsággal sem lehet lyrai hangulatokra alkalmas objektumoknak tekinteni. Hogy kénytelen legyen olyan helyekre kiterjeszkedni, amelyekben nem verselni szokott az ember, vagyis minden egyebet szokott, csak verselni nem, — erre felvilágosítást ezektől az uraktól szeretnék kérni, mert a magyar lyra, szegény, csak vállát rángatja és szomorúan néz maga elé...

Ha valaki víg vagy szomorú, szeret, vagy szenved, haragos, dacos, gögös, azt olyan szépen, érthetően ellehet mondani, hogy az olvasó azonnal tudja, hogy annak a költőnek milyen érzések kavargtak a lelkében, a mikor azt a verset megírta. Ezek az új költők pedig? Ezek egészen más, új szisztéma szerint dolgoznak. Olvasni kezd az ember egy-egy verset tőlük. Elolvassa fölülről lefelé, alulról fölfelé, de még mindig nem tudja, hogy ez a költő víg-e, szomorú-e, melázó-e, avagy éppen a világot akarja felvillásreggelezni? Ellenben olvas egy sereg lila arcot, kék lovat, dermedt vidort, pacsirta állást, csurgó napsugárt, a miket meg sem ért így kutyafuttában, míg végre konstatálni kénytelen, hogy ez a tehetséges költő sem nem víg, sem nem szomorú, sőt még a világot sem akarja felhörpinteni, hanem röviden — bolond. És én igazán nem halloftam sehol és soha, hogy volna lyra a világon, melynek kultiválására csak akkor jogosult a költő, ha véletlenül bolond is egy keveset.

De lássunk csak egy példát. Nevezhetjük-e nyugodt lelki-ösmerettel lyrának, amit egy, még holnapos szemponthól is csömörletesen felfújtt új óriás „Világosság udvara“ c. versében olvasunk:

„Mert bárha néha lakomák után
Egy kábult fej és fölkapart gyomor
Ott, a hová a király is gyalog jár,
Émelygésében frisebb légre vágyva
Kinyitná rése homály üvegét:
Tekintete idáig el nem érve,
Sötétben veszne el a szurdokalj...“

— — — — —
— — — — —

Világosság udvarának nevezi tehát azt a discrét helyet, amit mi nem annak nevezünk, hanem egyébnek, s a honnan adandó alkalmakkor célzatosan szoktuk eltorlaszolni a világosságot. Tisz-

telem a fantáziának ily merészen szabad és korlátokat nem ismerő csapongását, de úgy találom, hogy ez mégsem lyra, legkevésbé pedig új és magyar lyra. A lyra subjektív, alanyi érzések kifejezője, azoknak az érzéseknek, amelyek a poézis finom szűrőjén át, tisztulva vetődnek papírra, mert amelyik érzés ezen a belső procedurán keresztül nem megy, abban minden lehet, csak éppen lyra, poézis nem. De az sem lyra, amelyet mottóval kell ellátni, hogy megértse az olvasó. Pedig ezt teszi nem egy, ezek közül az új poéták közül. A lyra nemcsak kifejezője, de szemléltetője is az érzéseknek. Az olyan lyra pedig, amelyhez kommentár kell, hogy az abban megénekelte érzésekkel tisztába jöjjön az ember, az lehet matematikai feladvány, vagy fejtörő talány, de lyra semmi esetre sem. A lyra nem gyűjtő fogalom az érthetlenségre és zagyvaságra, hanem kifogyhatatlanul gazdag tárháza a hangulatoknak, a honnan a költő kiragadja a megéneklésre valót, míg a többi, a pelyva, az alom — mert hisz ilyen is van — ott marad érintetlenül. S szerencsétlen körülmény, hogy a megéneklésre méltó, igaz, bensőséges hangulatok következetesen elkerülik e költők érzésvilágát, s az az oka, hogy az egész költészetük szélsőséges és affektált. Nem lyra hát ez a lyra, hanem valami egyéb, aminek még nem tudtak ők a saját maguk zavaros nyelvén nevet adni.

(pjb. dr.
